Література

1. Пилипенко В. Реформи. Підприємництво. Культура. – К.: Стилос, 2001.
2. Зубов В., Кривега Л., Косих А. Філософія підприємництва. – Запоріжжя: Дінас, 2000. – 189 с.
3. Титарчук М.О. Трудова поведінка особистості як підприємницька діяльність: соціально-філософський аналіз. Автореферат на здобуття кандидата філософських наук за спец. 09.00.03. – Одеса, КДПУ ім. Ушинського, 2004. – 17 с.
4. Романовський О.О. Теорія і практика підприємницької освіти в розвинутих зарубіжних країнах. Автореферат на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спец. 13.00.01. – К., НПУ ім. Драгоманова, 2003. – 17 с.
5. Пачковський Ю.Ф. Підприємництво як предмет соціопсихологічного дослідження (діяльністно-поведінковий аспект). Автореферат на здобуття доктора соціологічних наук за спец. 22.00.04. – К., НАНУ. Інститут соціології, 2004. – 21 с.
6. Бондаренко О.В. Историко-философско-социологический экскурс в предпринимательство. – Запорожье: РА "Тандем-У", 1997. – 119 с.
7. Саврас І.З. Велике підприємництво в умовах ринкової трансформації економіки України. Автореферат на здобуття кандидата економічних наук за спец. 08.01.01. – Львів, ЛНУ ім. Франко, 2004. – 21 с.
8. Уткин Э.А. Этика бизнеса. Учебник для вузов. – М.: Издательство "Зерцало", 1998. – С. 115-133.

Бацунов С.М.

СПОРТ В СИСТЕМІ ЦІННОСТЕЙ: ТЕОРЕТИЧНІЙ АНАЛІЗ

У наші дні актуальною темою стала проблема сучасної кризи культури і його першопричин. Картина кризи дається, як правило, на основі аналізу сучасних реалій – моралі, релігії, мистетьства, масової культури, науки і техніки. У пошуках же кінцевих, "метафізичних" причин кризи виділяються підстави культурно – типологічного порядку. Підкреслюється фатальний зв'язок сьогоднішньої ситуації із специфікою культури нового часу, що історично склалася: її раціоналістичним характером, утиліз-

тарно – діяльним відношенням до світу, далеким від споглядальності, індивідуалістичним типом особи.

Сукупність матеріальних і духовних цінностей, створена людиною в багаторічній історії, є загальносвітовою культурою. Сучасною філософією культура розглядається як технологія людської діяльності, накопичення і передача людського досвіду, а також його оцінки і осмислення. При цьому розглядається і особовий аспект людини, тобто підвищення його потенційних можливостей. Створюючи матеріальні і духовні культурні цінності, вносячи корисні і гуманні, новаторські і творчі рішення в різні сфери діяльності людина затверджує прогрес в суспільстві.

Ми вважаємо що, фізична культура і спорт також є продуктом історичного і філософського розвитку суспільства. У цьому контексті фізична культура розглядається не тільки як культура тіла, але і як сукупність матеріальних і духовних цінностей.

Спорт – багатогранне суспільне явище, що становить невід'ємний елемент культури суспільства. Один із засобів і методів усестороннього розвитку людини, зміцнення його здоров'я, підготовки до трудової і бойової діяльності, що складається з фізичних вправ і деяких інших видів діяльності, змагань, що мають характер [1].

Актуальність значущості спорту в сучасному суспільстві його місце в сучасній культурі, гуманістична цінність спорту служила і дотепер є предметом гострих суперечок і дискусій серед вчених – педагогів, психологів, філософів, соціологів і т.д.

Метою даного дослідження є аналіз обговорення проблемі взаємозв'язку культурі та спорту у формуванні системі цінностей.

У численних статтях, брошурах, книгах, монографіях обговорюється широкий круг питань, пов'язаних з даною проблемою: яку дію спорт надає на моральність людини, його естетичні здібності, на соціальні відносини (соціологізування, формування груп і групову динаміку), на процес формування і задоволення різноманітних соціально культурних потреб індивіда, різних соціальних груп і суспільства в цілому? Які специфічні культурні цінності складаються у області спорту, в якому відношенні вони знаходяться з іншими соціальними цінностями, що становлять область матеріальної і духовної культури? На скільки спорт сприяє суспільному прогресу, захисту достоїнств особи і її свобод, формуванню різносторонньо і гармонійно розвиненої особи? До яких негативних явищ приводять спортивні змагання? Чи можна запобігти негативній дії цих змагань і спорту в цілому на особу і соціальні відносини?

Існують різні і навіть протилежні точки зору. Найчастіше сучасному спорту дається позитивна оцінка з погляду гуманістичних ідеалів і цінностей.

Так, іспанський філософ Ортега-і-Гасєт, до робіт якого постійно звертаються теоретики спорту, первинну роль в житті людини і суспільства відводив грі, вважаючи, що всі види діяльності, пов'язані з досягненням будь-яких практичних, утилітарних цілей, – це життя другого порядку. Ігрова ж діяльність має для людини сутнісний сенс і значення, бо в її безцільності життєва початкова активність виявляється органічно і невимушено, має творчий характер.

Кращий приклад такої безцільної напруги сил і творчості Ортега-і-Гасет бачив в спорті, який він відносив до категорії вищих форм діяльності. У роботі "Про спортивно – святковому сенсі життя" він висунув тезу про те, що саме спорт є основою культури і цивілізації, що культура – донька не природи, а спорту [2]. Правда, пізніше, коли в 20- 30-х років нашого століття спортивні відносини виявили достатньо жорстку залежність цілей і цінностей сучасного спорту від політики і економіки, Ортега-і-Гасет піддав його різкій критиці і взагалі відлучив від культури, він зробив висновок, що в 20-м столітті спорт втратив свою "первинну вітальність".

Ортега-і-Гасет оцінював спорт як діяльність великого культурного потенціалу, оскільки вона як одна з форм ігрової діяльності, разом з мистецтвом, рятує сучасну людину "від серйозності життя і будить в ньому хлоп'яцтво": За короткий час ми побачили, на скільки піднялася на сторінках газет хвиля спортивних розваг, потопивши майже всі кораблі серйозності. Торжество спорту означає перемогу юнацьких цінностей над цінностями старовини".

Близьку позицію займає німецький соціальний філософ Хейзінга, робота якого "Соціологія гри" зробила сильний вплив на сучасні філософські і соціологічні концепції спорту. Цей філософ розуміє спорт як одну з форм ігрової діяльності і вважає, що у міру того, як спорт втрачає чистоту гри, він перестає бути фундаментальної компонентою культури, йде на її периферію.Особливо негативно в цьому плані Хейзінга оцінював сучасний спорт, оскільки тут все більше розширюється сфера необхідної професійної підготовленості і тим самим його початковий ігровий зміст витісняється звичайною продуктивною працею [3].

Маліновські розглядав спорт як культурну реакцію на потребу людини в русі. Відомий філософ, член академічної вісімки, що завоювала золоті медалі на Олімпійських іграх 1964 р. Ленк, вважає, що "ідея спорту має яскраво виражений культурний і соціальний характер: спорт є культурним феноменом на природній біологічній основі".

Томаш Айан, член комісії НОК із питань "Спорту для всіх", в своїй роботі "Спорт для всіх як спосіб життя" розглядає суть проблеми розвитку цього руху і виховання потреби в ньому через термін "соціалізація",

маючи на увазі під ним процес, при якому молоді люди навчаються умінню бути корисними членами суспільства і жити відповідно до культурних норм, стандартів і цінностей суспільства, причому "...ідеальний інструмент навчання спорту для усіх- пробудження активності особи відповідно до власних стандартів, що розділяються нею".

Єрмак Н.Р., досліджуючи проблему спорту як єдиного і багатофункціонального феномена, виділила в структурі сучасного спорту декілька типів, вважаючи, що запропоновану їй класифікацію об'єднує критерій, пов'язаний з мотивацією. На думку автора, всі типи спорту дозволяють спортсмену самоутверджуватися, але рівень, на якому це самоствердження відбувається, індивідуальний для кожного спортсмена. Самоствердження- це, перш за все, потреба в оцінці навколишніх людей [4].

Леонтюк А.М. аналізуючи спорт як соціокультурний феномен, указує на те, що бажання бути фізично здійсненим як зовні, так і внутрішньо пов'язано з потребою належати до будь який групи людей, бути об'єктом уваги, пошани і любові, спілкуватися і взаємодіяти з ними як в ході самої спортивної діяльності, так і в процесі будь-якої іншої діяльності. [5].

Французький філософ Бернард Джей указує на п'ять підстав для віднесення спорту до світу культури: ритуальне походження спорту, його відображення в мистетьстві (перш за все в літературі і живописі), а також його ролі як джерела натхнення для мистетьства, естетичних цінностей спорту і відносної автономії спорту як соціального інституту. Німецький учений О. Qrupe відзначає, що спорт вже давно виступає як культурний феномен і що з ним пов'язаний широкий круг культурних цінностей.

Головний дизайнер Олімпійських ігор в Мюнхені Айчер в своїй доповіді на 26- й сесії МОА детально аналізує аргументи "за і проти" віднесення спорту до світу культурних цінностей і обгрунтовує розуміння його як культурного феномена. Федеріко Майор, генеральний директор ООН з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), відзначив в своєму виступі на відкритій другій міжнародній конференції міністрів і керівних працівників, відповідальних за фізичне виховання і спорт (Москва, 21 листопада 1988 р.), що спорт є повноправним елементом сучасної культури, рівноцінним естети, історії "став найпоширенішою формою сучасної культури" і "сприяє збагаченню особі в тій же мірі, як мистетьство і поезія".

Столяров В.І. повертає увагу на те, що широкого поширення набув і "скептичний погляд на спорт". Не рідко дається негативна оцінка спорту з позиції гуманізму. Спорт розглядається як прояв "занепаду в культурі". При цьому посилаються на властиву йому, як і суспільству в цілому, технократичну тенденцію, для якої характерне перенесення мети діяльності з людини, його власного розвитку на результат [6].

Свій погляд на спорт, як відомо, мали так звані "нові ліві", які підкреслювали такі антигуманні прояви технократизму в спорті, як спеціалізація, гіпертрафірованний фізичний розвиток за рахунок інтелектуального, духовного, використання будь-яких засобів (допінг, жорстокість і т.п.) ради перемоги, інтенсивного, шкідливого для здоров'я використання потенціалу юного спортсмена. Задовго до "лівих", свою оцінку спорту дав американський культуролог і соціолог Веблен, який розглядав спорт як "псевдоактивність", як "канал для виходу енергії, яка інакше може бути небезпечною", як прояв "тоталітарної культури", як заняття, що має сенс лише для "дозвільного класу" [7]. Соціальний філософ з Франкфурту Адормо, підкреслював наявність "мазахистського моменту в спорті", підпорядкування людини машині в спорті. На цій підставі він вважав, що спорт відноситься "до сфери несвободи", машинерії і позбавленої індивідуальності чуттєвості.

Існують думки, що сучасний спорт завдає шкоди співпраці, формує порочне розділення людей на переможців і що програли, приводить до розвитку багатьох негативних якостей особи, таких, наприклад, як егоїзм, агресивність, заздрість, породжує прагнення перемогти за всяку ціну, навіть за рахунок здоров'я, порушення етичних норм і т.д. Посилаються і на те, що спортивні поєдинки породжують націоналізм і шовінізм, служать проявом "агресивних інстинктів індивіда", свідчать про "патологію особи", що спортсмен виступає як слухняне знаряддя маніпуляції і знаходиться в стані "відчуження" і т.д. Сюди ж можна віднести книгу під назвою "Війна без зброї", яку Гудхард Філіп і Крістофер Чатавей написали про міжнародний спорт, а також оцінка спорту колишнім президентом США Рейганом, який заявив в одному з виступів: "Спорт – це вираз ненависті один до одного. Це остання можливість, яку наша цивілізація надає двом людям для фізичної агресії. Спорт – найбільш близька до війни область людської діяльності".

Американський філософ і психолог Фром піддав різкій критиці Олімпійські ігри як вищу форму сучасних спортивних змагань. Він писав, наприклад, із цього приводу: "Подивіться, який божевільний націоналізм об'єднує людей, що стежать за ходом сучасних Олімпійських ігор, які нібито служать справі миру. На самій же справі популярність Олімпійських ігор – це символічний вираз західного язичества. Вони прославляють язичницького героя: переможця, найсильнішого, найнаполегливішого, і при цьому не помічають грізної суміші бізнесу і реклами, таких характерних для сучасної імітації тих Олімпійських ігор, які проводилися в Стародавній Греції". Прокоп розглядав Олімпійські ігри і спорт взагалі, як "капіталістично деформовану форму гри" [8].

На основі негативної оцінки спортивних змагань і спорту в цілому вони виключаються з світу культури. Ще Шпенглер відносив спорт до парадигм цивілізації, а не культури. Відомий голландський учений Хейзінга займав схожу позицію в оцінці сучасного спорту, який, на його думку, стоїть "в стороні від. культурного процесу": ". шумно пропаговані змагання між країнами не в змозі підняти спорт до активної сили, що створює стиль і культуру. Не дивлячись на своє значення для учасників і глядачів, він залишається стерильною функцією, в якій стародавній ігровий чинник здебільшого вже встиг відмерти. Таке розуміння йде в розріз з розхожою думкою, ніби то спорт є ігровим елементом нашої культури. Насправді він втратив краще з свого ігрового змісту.

Як показує аналіз, спорт випробовує на собі значний вплив тієї соціально-культурної системи, в умовах якої відбувається його розвиток.

Таким чином, спорт – як соціально-культурний феномен дійсно сприяє формуванню у особистості цілого ряду цінностей: Фізичних – збереженні і зміцненні здоров'я людей, їх фізичному вдосконаленні, формуванні особи, пробудженні в людях активності. Інтелектуальних – прагнення до розвитку різних здібностей, талантів і умінь, придбання нових знань і глибшого самовираження. Духовних – встановленні контактів і мирних відносин між різними країнами.

Активне і пасивне заняття спортом впливає на формування у особистості таких якостей як самоствердження, активізації, мотивації, задоволення фізичних потрібностей у русі, перемога цінностей.

Вважаємо, що всі ці процеси потрібно досліджувати більш, щоб сприяти формуванню системі цінностей сучасної молоді.

Література

1. Енциклопедический словарь по физической культуре и спорту. – Т. 3. / Гл. ред. Г.И. Кукушкин. – М.: ФиС, 1963. – 62 с.
2. Ortega-y-Gasset. Uber des Lebens Sportlichfestlichen Sinn // Leideserziehung. – 1963. – P. 10.
3. Huizinga J. Homo ludens. – Berlin, 1958.
4. Ермак Н.Р. Единство и многофункциональность спорта. Автореф. дисс. пед. наук. – Малаховка, 1999.
5. Леонтюк А.М. Спорт как социокультурний феномен. Дисс. канд. филос. наук. – Петербург, 1996.
6. Спорт и современная культура: методологический аспект // Теория и практика физ. культури. 1997. – №7. – С. 2-5.
7. Weblen T. Teoria klasy prozniaczej. – Warszawa, 1971.

8. Prokop U. Soziolojie der Olympische Spiel. – Munchen, 1971. – C. 21.